

Hivatkozott irodalom

- ASPAAS, PER PIPPIN 2012. *Maximilianus Hell (1720–1792) and the Eighteenth-Century Transits of Venus*. PhD Dissertation, University of Tromsø.
- BARTHA LAJOS 1983. Sajnovics János, Hell Miksa és a magyar őstörténet. *Nyelvtudományi Közlemények* 85: 297–304.
- ÉDER ZOLTÁN 1996. Sajnovics és Demonstratiója új megvilágításban. In: V. RAISZ RÓZSA szerk., *Anyanyelv és iskola az ezredfordulón*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 77–82.
- GYARMATHI SÁMUEL 1799. *Affinitas*. Gottingae.
- HADOBÁS SÁNDOR 2008. *Hell Miksa és Sajnovics János bibliográfiája*. Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány, Rudabánya.
- HELL MIKSA 1770. *Observatio transitus Veneris*. Typis Orphanotrophii Regii, Hafniae.
- KELEMEN IVETT 2018. Knud Leem, a 18. századi számi lexikográfia úttörője Vázlatok a *Lexicon Lapponicum Bipartitum* történetéről. *Folia Uralica Debreceniensia* 25: 99–108.
- LAKÓ GYÖRGY 1973. *Sajnovics János*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SAJNOVICS JÁNOS 1770. *Idioma Hungarorum et Lapponum idem esse*. Typis Orphanotrophii Regii, Hafniae.
- SAJNOVICS JÁNOS 1770 [1771]. *Idioma Hungarorum et Lapponum idem esse*. Recusa. Typis Academicis, Tyrnaviae.
- STIPA, GUNTER JOHANNES 1990. *Finnisch-ugrische Sprachforschung: Von der Renaissance bis zum Neupositivismus*. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki.
- SZENCZI MOLNÁR ALBERT 1610. *Nova Grammatica Ungarica*. Hanoviae.
- SZIJ ENIKŐ szerk. 1994. *Sajnovics naplója 1768–1769–1770*. Ford. DEÁK ANDRÁS. Bibliotheca Regulana 1. ELTE, Budapest.

C. VLADÁR ZSUZSA

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Voigt Vilmos, A jelek valóságáról – a valóság jeleiről

Válogatott tanulmányok

Gondolat Kiadó, Budapest, 2019. 520 lap

1. Ha a magyarországi szemiotikáról van szó, VOIGT VILMOS munkássága megkezdhetetlen. Bevezetés a szemiotikába című monográfiáját, egyetemi tankönyvének első kiadását több generáció forgatta 1977-től, a második kiadás 2008-as megjelenésétől pedig már bővített formában is az olvasók rendelkezésére állt. Nevéhez fűződik számos jelentős, áttekintő jellegű kézikönyv, összefoglaló munka, füzet is: A folklorisztika alapfogalmai vagy a pár éve megjelent Etnoszemiotika címet viselő kötet, de VOIGT professzor részt vett a Világirodalmi lexikon és a Pannon enciklopédia szócikkeinek megírásában is. Voigt Vilmos nevéhez fűződnek a BALÁZS GÉZÁVAL és H. VARGA GYULÁVAL közösen szerkesztett Magyar szemiotikai tanulmányok sorozat egyes darabjai is. A Gondolat Kiadónál 2019-ben megjelent A jelek valóságáról – a valóság jeleiről című tanulmánygyűjteménye pedig válogatás a korábbi évtizedekben megjelent írásaiból, voltaképpen eddigi munkásságának esszenciája: bemutatja a szemiotika tudományának multidiszciplinaritását,

de erősen tükröződik benne a szerző néprajz iránti elköteleződése is. Voigt Vilmos az ELTE Folklóre Tanszékének professor emeritusa, a Magyar Szemiotikai Társaság alapító elnöke, aki 2020-ban ünnepli 80. születésnapját. A jelen írás egyidejű tisztelgés munkássága és a jeles évforduló előtt.

2. A jelek valóságáról – a valóság jeleiről című tanulmánygyűjtemény 7 tematikus fejezetre oszlik: 1. Elmélet (11–106), 2. Szövegtörténet (107–268), 3. Az identitás és a hagyomány és a védelmük (269–320), 4. Esettanulmányok (321–400), 5. Cirkusz és hasonló (401–446), 6. Personalia (447–476), 7. Varia (477–508). A fejezetekhez Bevezetés, valamint Válogatott név- és tárgymutató, emellett a szerző könyvészeti adatairól szóló tájékoztatás és a dolgozatok eredeti közlési helyének ismertetése kapcsolódik. A kötet összeállítása tudatos stratégiáról árulkodik. Egyes fejezetek – a magyar vonatkozású írások mellett – kitekintenek Európa és a nagyvilág jeleire, kulturális örökségeire is, ezzel bizonyítva a szerző széles látókörűségét. A kötet összeállítója így vall erről a Bevezetésben: „A kiválogatott írások eredetét, majd perspektíváját tekintve legkivált a jelekről, és ezeknek a valósággal való kapcsolatáról szólnak – természetesen széles értelemben. Tudományos érdeklődésemet tekintve leginkább összehasonlító filológusnak nevezném magam. [...] Legtöbbször a jeleknek a társadalomban való, igazán változatos működését mutatjuk be, ám emellett az egyes dolgozatokban szóhoz jutott az etnológia, néprajz és folklorisztika, hagyomány és identitás, folklorizmus és folklorizálódás, vallástörténet, irodalomtörténet, művészettörténet és iparművészettörténet, szövegelmélet, filozófia, világkép, kommunikációelmélet, számítógépes társadalomtudomány, építészet, képes rejtvények, közmondások, zene, népdalok és magyar nóta, rítusok (kiemelve a cirkuszt)” (9–10). Az érdeklődő olvasó az elméleti alapoktól kezdve kézzel fogható társadalmi jelenségeken és konkrét személyeken át juthat el a jelek értelmezéséig és megfjtéséig: így válhat maga is szemiotikussá, miközben általános műveltségét is bővíti. A kötet összetettsége és terjedelmi korlátok miatt nem lehetséges a teljességre törekvő és kimerítő elemzés, ezért minden fejezetből csak azokat a főbb üzeneteket emelem ki, amelyek egyediségükkel, aktualitásukkal, nyelvi vonatkozásaikkal kiemelt figyelemre adhatnak okot.

3. A tanulmánykötet első fejezete a címéhez (Elmélet) híven általános kérdésekkel foglalkozik: megkísérli értelmezni az embernek önmagához és a világhoz való viszonyát, vizsgálja a régi és az új, a magyar és a multikulturális, a vallásos és a világi oppozícióinak szemiotikai vonatkozásait. A szférák zenéje a világ harmóniája című írásban (13–26) a kozmosz harmóniájának tökéletességét zenei nyelvre lefordító ösökről olvashatunk (ARISZTOTELÉSZTől egészen CLAUDE LÉVI-STRAUSSig), akik a csillagképek és a kozmosz harmóniájának szó szoros értelemben vett muzsikájáról értekeztek. A folytatásban meg-
rázó aktualitásokkal is találkozhat az olvasó: a ma igencsak népszerű multikulturalizmus árnyalt értelmezéséről szól az Európa népeinek jellemzése című tanulmány (27–36), amely JOHANNIS BARCLAI Icon Animoriamának nemzetkarakterológiáját tárgyalja. A szerző több szempontból árnyalja a nemzetkarakterológia alapjait jelentő sztereotípiá fogalmát, és azok – manapság leginkább negatívan értelmezett – jelentéséhez tárgyvilágos értelmezést párosít: „... a nemzeti/etnikai sztereotípiáknak is hosszú története van. Ezek a sztereotípiák »önmagukban« nem »veszélyesek«, még csak nem is »gonoszak«, és gyakran reciprok jellegűek – a különböző népek kölcsönösen jellemzik egymás – a legritkább esetben

csak dicséretekkel” (33). Persze nem feledkezhetünk meg a tragikus következményekről sem: „... a 19. és 20. századi nacionalizmus felhasználta e sztereotípiákat, és ezeket igazán pusztító erők állították szolgálatukba. Ám egyébként nemcsak a viccek és vicclapok, a kabarék használják ezeket a közhelyeket, hanem a földrajzkönyvek, népszerű néprajzi leírások, újabban népszerűsítő televíziós műsorok is” (33). A szerző hozzáteszi: az uszító jellegért a sztereotípiát fölhasználók hibáztathatók.

A magyarság jeltudományi vonatkozásait elemzi négy tanulmány: a *Signum Sacrum* (37–42), amely APÁCZAI CSEREI JÁNOS 1653-as enciklopédiájának „szent jel” fogalmával foglalkozik. APÁCZAI művében jól körvonalazható jel- és jelentésmélet bontakozik ki, és a jeltudományi szakszókincs előzményeit (például a jel és a jegy terminusok párhuzamos használatát) is fellelhetjük a munkájában. A *Rokon húrokon* (43–56) Liszt Ferenc zenéjének magyarságát vizsgálja, s végül arra a következtetésre jut, hogy bár Liszt a reformkorban megismerkedett ugyan a magyar zene jeles darabjaival, a kiegyezés után pedig a zenei élet fejlesztése volt a célja, munkássága mégis szerves része az egyetemes zenének. Valószínűleg sokan nem gondolnák, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharcnak is van mondanivalója a magyar folklorisztika számára (65–75), vagy hogy a magyarság ősi vallásának okkultista hagyományait is kutatták már. Ez utóbbival foglalkozik *A magyar vallástörténet okkultista bemutatása* című írás (57–64), míg a gyűjtemény a táncelmélet átforgatásának lehetőségét Dienes Valéria Bergson-fordításán keresztül igyekszik szemléltetni (76–84).

Az, hogy Voigt Vilmos szeret kérdezni, már a Bevezetésből is kiderül. A szerző ugyanis megjegyzi, hogy a kötet összeállításakor tűnt fel neki igazán: mennyi írása végződik kérdőjellel. A jelek valóságáról kötet első fejezetében azonban azt látjuk: a címeknél is előfordulhat olyan, amelyik kérdő formában van megfogalmazva: „Régi vagy új folklorisztika kell-e nekünk?” (85–100). A válasz természetesen középutas: a régi témák és az új módszerek, valamint az új témák és a régi módszerek is tökéletesen megférnek egymás mellett. Ezt bizonyítja A számítógép innovatív használata a magyar folklorisztikában című írás (101–106) is, amely a többdimenziós automatikus szövegvizsgálat után a morfológiai automatikus elemzés kapcsán fogalmaz meg javaslatokat.

4. A második, a leghosszabb fejezet a leginkább nyelvészeti jellegű, bár a tanulmányok inkább az irodalmi szövegek történetére utalnak többször. A 12 tanulmány legtöbbször emlegetett nyelvi jelenségei a proverbiumok, amelyeket Voigt Vilmos a legváltozatosabb kontextusban vizsgál. Az első tanulmányban (Vannak-e „régi magyar textológiai” problémák a mai magyar folklorisztikában?) esik szó Pieter Bruegel Németalföldi közmondások című festményéről (109–122), amely voltaképpen egy proverbiumgyűjtemény, és megtalálható benne/rajta számos olyan szólás is, amelynek a magyarban is van megfelelője. A szerző megpróbálja megfejteni az ábrázolásban is megtalálható „csirkefogó” szavunk jelentését, de arra a következtetésre jut, hogy a szó valószínűleg nagy jelentésváltozáson ment keresztül, mire a magyarban a mai ’gazember’ jelentését elnyerte. Az olvasó ennél a pontnál szinte észrevétlenül a rejtvények tárgyalásának közepén találja magát, önkéntelenül is összekapcsolva a szólások és a talányok keletkezésének módjait. (A fejezet egy későbbi tanulmánya a rejtvények képi változataival, a rébuszokkal is foglalkozik: 167–184).

A szövegtörténeti tanulmánygyűjtemény további kérdései: Vajon mikor és honnan származna a magyar proverbiumok? Miért használt Pázmány Péter nagyon kevés

proverbiumot az Imádságos Könyvében? Az utóbbi kérdésre a szerző ugyan végül nem adja meg a választ (205–212), mégis érdekesítő, ahogyan lépésről lépésre rajzolódik ki előttünk Pázmány szóláshasználatának törvényszerűségei, a használt szólások formája, eredete. S ez a rendszerezés szükségszerűen összetartozik az előtte lévő általános kutatással: a magyar proverbiumok eredetének föltérképezésével (185–204). E területen is jelentős a bizonytalanság, de valószínűsíthető, hogy szólásaink mind a finnugor és török szemantikai összefüggéseket, mind a latin nyelvi eredetet tükrözik. A parömiológia BARRANYAI DECSI JÁNOS nevezetes művének (*Adagiorum Graecolatinohungaricorum*. Bártfa, 1598) vizsgálatával a reformáció korának magyar proverbiumairól is képet kaphatott a proverbializálódás korában. „... rendkívül fontos e munka, amelyben majd ötezer magyar szó-szerkezet (zömmel szólás, sztereotip kifejezés) található. Szemmel láthatóan nem a latin (vagy görög) szövegek magyarra fordítása volt a szerző célja, inkább valamilyen, ezeknek megfelelő szöveg megkeresése” (191).

A néprajzi szövegek kutatásában talán egyedülálló Dankó Pista dalszövegeinek témakörökre való felosztása és az egyes tematikák szerint a nóták címének felsorolása (240–248). Szintén kuriózum a Huszonhét amerikai magyar népdal? című tanulmányban a dalok keletkezési körülményeinek feltárása és a szövegek közlése (249–268). Annak pedig, hogy a magyar folklórhagyomány mennyire elválaszthatatlan része az európai hagyományoknak, a Bulie Suibhne – Egy óir közvetítő a sámántól a szentig? (123–134), valamint a Renard nyomai Magyarországon című írás (145–157) is bizonyítéka, amelyek szintén a szerző széles látóköréről árulkodnak.

5. A szemiotika egyik legkurrensebb, folyamatosan kutatott területe az identitás kérdése, amelyet jól mutat az is, hogy 2011-ben Szegeden kétnapos konferenciát szerveztek ebben a témában, majd kötetet is jelentettek meg az ott elhangzott előadásokból. Ezen a konferencián hangzott el Az identitás szemiotikai meghatározása című előadás, amelynek írott formáját a fejezet utolsó tanulmányaként olvashatjuk (313–319). „Köztudott, hogy az »identitás« fogalmának sok száz meghatározása van, [...] ezek egyáltalán nem identikusak egymással” – fogalmaz a szerző (313). Ennek pedig az az oka, hogy az ókorból jól ismert tétel, mi szerint a jel az, ami valami helyett áll, végtelen kombinációk sorozatát eredményezheti. „Az embernek neve van, telefonszáma van, iskolai bizonyítványai vannak – ezek mind jól leírható jelek, amelyek Valaki identitását fejezik ki. És a Valami esetében is ugyanaz a helyzet” (313). A végkövetkeztetés mégis az, hogy lehetséges a szemiotikai identitáselmélet megalkotása és használata, ha jó szerzők jó munkáira alapozzuk, és figyelembe vesszük és alkalmazzuk a PEIRCE által már régen kidolgozott dinamikusjel-elméletet (közvetlen, dinamikus és végső interpretáns, amelyek közül az utolsó lehet egy jel végső identitása) (314–315).

A fejezet az identitás egyéb lényeges kérdéseivel is foglalkozik: Van-e kulturális emlékezete a népnek? (271–282), A (nép)hagyomány és az etnikus identitás (283–287), Az európai néprajz változásai (288–301), A hagyomány modern fogalma (302–309), A „szellemi örökség” védelmének problémái (310–312). A tanulmányok elolvasása után az emberben az identitás sokszínűségéről és folyamatos megújulásáról alkotott kép mellett a körvonalazhatóságának bizonytalanságai is megjelennek. A szerző szerint „... az identitás idem per idem, vagyis egy önmagát létrehozó és fenntartó folyamat” (287), a kulturális emlékezet (a magyar is!) pedig annál szebb, minél sokrétűbb. Ki ne ismerne olyan, a népi tudatban élő tör-

téneteket, amelyeket Gárdonyi Egri csillagokja, vagy Várkonyi Zoltán A Tenkes kapitánya című filmje ihletett? És vajon meddig terjedt a parasztság, a magyar nép történelmi tudata? A kötet harmadik fejezetében ezekre a kérdésekre is választ kaphatunk.

6. A tanulmánygyűjtemény 4. fejezetében esettanulmányokat olvashatunk. Az első öt írás közelebbről-távolabbról egyházi indíttatású folklórtémát ölel fel: a pünkösdi vallástudományi értelmezéséről (323–329), a figyelemfelkeltő Miről szólnak a harangok? című írás (330–339) „harangverseket” összehasonlító szövegén át, Sándor András Nagykárocsonyáig (340–349) és a szlovák halottlátókig (350–357). Érdekes, a szövegek mélyére hatoló utazásban lehet része az olvasónak Mészáros Istvánné Ujvári Erzsébet vallásos indíttatású szövegeinek rendszerezési problémáiról, vagy a veszprémi Misi majom festményeinek sajátosságairól olvasva (358–367). A vallásos tematikát megszakítva – a szerző szerint – a néprajzban mostohán kezelt műfajnak, a csúfolóknak rövid retorikai-poétikai bemutatása következik (368–379), gazdag példaanyaggal illusztrálva, ezt követően pedig – ismét vallásos témában – a gesztusnyelvről (380–387) és a rítustörténetről (388–393) szóló szemiotikai elemzések következnek. A fejezet végén helyet kapott Harkai Imre építészetszemiotikájának bemutatása is (394–400).

7. A kötet talán legérdekfeszítőbb fejezete a Cirkusz és hasonló című gyűjtemény. A cirkusz intézményét napjainkban sok támadás éri az állatok „fogva tartása” és idomítása, valamint a korábban, egyes intézményeknél bizonyosságot nyert kegyetlen bánásmód miatt. Voigt Vilmos tanulmányaiból azonban sokkal árnyaltabb kép rajzolódik ki előttünk. Maga a *cirkusz* szó is markáns jelentésváltozáson ment keresztül az évezredek folyamán. A Mi is (a) cirkusz? című írásban (409–424) a szerző háromféle életformával azonosítja a cirkuszt: az első jelentés az ókori arénákat, a gladiátorok küzdőterét jelenti (409); a második jelentés a magyarban a közelmúlt századaira vonatkozik, és a vándorutazványosok társaságát jelöli (412); a harmadik jelentés pedig a rendetlenség, a zűrzavar, a veszekedés szinonimája (422). Magyar vonatkozásaiban a második jelentés érdekes számunkra, ugyanis a cirkuszjelenség megihlető jellegét Ottlik Géza és Márai Sándor is méltatta (nem minden polémia nélkül), Weöres Sándor pedig híres versében (Déli felhők) énekelte meg a cirkuszi világba való vágyakozás egy lehetséges formáját. Voigt Vilmos megpróbálja értelmezni ezt a vágyakozást, s egyben fel is hívja a figyelmet a hamisságára: „A cirkuszi élet felé való általános vágyakozás nem a valóságra, hanem a látványra épül. [...] A cirkuszi közönség azonban nemcsak a csillogás miatt jár az előadásra, hanem a vakmerő számok körül leselkedő szerencsétlenséget is »várja«. (421) [...] Egyébként a televízió, a videó elterjedése megváltoztatta a cirkuszi látványosságok helyzetét is [...] A cirkusz utáni nosztalgia meg a borzongás is a múlt cirkuszára és nem a mai cirkuszokra érvényes. (423)”

Érdekes tanulságokkal szolgál a gyermekrajzokkal és azok elemzésével illusztrált „A cirkusz világa” – Mit látnak és mit festenek meg a gyerekek a cirkuszi előadásból? című írás. A szerző ebben az írásban nem a különböző cirkuszábrázolásokat kereste, hanem a valóság és a fikció összefüggéseit, valamint a szubnormális és a hipernormális világának gyermekek általi megjelenítésére volt kíváncsi. A tanulság: a manapság készen kapott élmények ellenére a gyermekek „otthon voltak a cirkuszban”, a rajzaikban pedig kreativitásukat tudták kiélni. VOIGT professzor ezért az tanácsolja: érdemes elvinni a gyerekeket a jó cirkuszi előadásra, nem is egyszer! (433–435).

Az egyébként a színháztörténet részét képező cirkusztörténetnek – láthattuk – vannak magyar vonatkozásai is, ahogyan arra még a Lehel kürtjén ábrázolt bizánci cirkuszjeleket is utal (410), vagy ahogyan A magyar cirkusztörténet érdekében című tanulmányból (404–408) kiderül. Utóbbi a bizánci kortól a középkoron át egészen a 19. század közepéig tekinti át – nagy vonalakban – a magyar cirkusztörténetet, és mutat rá arra, hogy a színjátszás előzményei a sámánok és mutatványosok között keresendők. A cirkuszi fejezet részét képezi még a Rakosi60@neprajz.hu című írás (436–441), amely a Rákosi Mátyás 60. születésnapjára fölhalmozott ajándékok néprajzi múzeumbeli kiállításáról szól, valamint a személyes hangvételű Csalogány utca és egykori világa című munka is (442–445), amely mintegy előképe az utolsó nagy fejezetben szereplő városszemiotikai tanulmányoknak.

8. A kötet utolsó két fejezetének címe *Personalia* és *Varia*. A *Personalia* – címéhez híven – személyes történeteket, életutakat mutat be, például a késő török kori olasz-magyar kapcsolatok ápolásában fontos szerepet betöltő tudós Marsigli gróf életéről (449–456), aki számos, hazánkhoz is köthető tudományos értéket hagyott hátra: térképeket, botanikai anyagot, csillagászati megfigyeléseket stb. A fejezetben található további három írás a zsidósággal foglalkozik: Löw Lipót megállapításai alapján (és születésének 200. évfordulója tiszteletére) a zsidóeskük kérdésével (457–435). Emellett a híres hebraista és folklórkutató Raphael Patai munkássága előtt tiszteleg a szerző (467–471). A fejezet utolsó írása Scheiber Sándor rabbi emlékére készült (472–475).

A *Varia* – a „mindenfélék” vagy „vegyesek” – valóban vegyes tematikájú fejezet: az orosz fémikonoktól (479–482), a népmesekezdő formulákon át (483–491) a városszemiotikáig (501–505) találunk benne írásokat. Utóbbi az emberi települések, különösen a modern városok jelrendszerének nyilvánvalóságára és elemezhetőségére hívja fel a figyelmet, míg a mesekezdő formulákkal foglalkozó írásból megtudhatjuk, hogy az „egyszer volt, hol nem volt” típusú frazémák keletkezése jó eséllyel a honfoglalás előttre tehető. A fejezetben helyet kapott egy írás a magyar „szavakról”: a himnuszokról és a nemzeti dalokról, valamint a pénzérmékről (492–500). A kötetet a Magántörténelem című tanulmány zárja (506–508), amely a szerző személyes hangú vallomása a pályáján eltöltött fél évszázadról.

9. A kötet igényes kivitelű: kemény táblás, jó minőségű színes és fekete-fehér ábrákkal illusztrált könyv, megfelelő vastagságú nyomdai papírra nyomtatva. A gyűjtemény szövegei tekintélyes háttértudásról árulkodnak – bár ez olykor meg is nehezíti az egyszeri olvasó számára az utalások megértését, hiszen számos, a szerző által szakmai közönség előtt elmondott szövegközi utalás a kívülálló számára nem bír referenciával. A tanulmányok olykor logikus sorrendben követik egymást, máskor a logikus sorrend megbomlani látszik (pl. az Esettanulmányok fejezetben nem világos, hogy a vallási tematikát miért szakítja meg egy kifejezetten világi témájú írás a csúfolókról). A kötet alapos végigolvasása után is látszik: a szöveggondozó alapos munkát végzett, ugyanis csak elvétve találhatók a kötetben sajtóhibák, illetve egy-két mondat igényelte volna még a szerző vagy az anyanyelvi lektor közbeavatkozását: élőszóbeli átírásuk, vagy esetleges figyelmetlenség miatt befejezetlenek maradtak.

A jelek valóságáról – a valóság jeleiről című tanulmánygyűjtemény méltó összegzője a 80 éves VOIGT VILMOS munkásságának, a magyarországi szemiotika területén végzett nagy jelentőségű munkájának. A Magántörténelem című írásban a szerző maga is számot

vet fél évszázados szakmai tevékenységével. Ennek illusztrálására álljon itt néhány idézet az említett írásból (507–508): „Egy tanár, legkivált az egyetemi oktató életének egyharmada a diákoké”, „Munkahelyemen arra törekedtem, hogy az értékes ismereteket adjam tovább, egy józan oktatási rendszerben. Ezen *belül* próbáltam modernizálni.”; „A Folklore Tanszéken külső előadók segítségével végre sok mindent felhoztunk az egyetemi színvonalra: a népzene-, néptáncoktatást, az etnológiát, a vallási néprajzot, a nemzetiségek néprajzát.”; „...sok minden érdekelt, és sokszor éreztem úgy, egy-egy tudományos problémát elég egyszer bemutatni.”

A szerző a kötetet Thomas A. Sebeok magyar származású szemiotikus, a nemzetközi szemiotika megteremtője emlékének ajánlja. A kötet maga pedig valódi, de közel sem teljes áttekintése egy életműnek, amely a magyarországi szemiotika és folklór kutatásában, színvonalának emelésében játszott kulcsfontosságú szerepet.

Isten éltesse sokáig az idén 80 éves Voigt Vilmost!

PÖLCZ ÁDÁM

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Két sajátos(an nagy) tájszótárról

1. KISS GÁBOR főszerk., Nagy magyar tájszótár. 55 000 népies, tájnyelvi és archaikus szó magyarázata. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2019. 1001 lap. – 2. SÁNTHA ATTILA, Bűhnagy székely szótár. Ádám Gyula és Fodor István fotóival. Kárpát-medencei Tehetség gondozó Nonprofit Kft., Budapest, 2018. 471 lap

Talán nem túlzás kijelenteni: a tájszavak rendszeres gyűjtése, illetőleg közzététele már jó ideje – mintegy másfél évszázada –, vagyis a tudományos kezdetektől kiemelkedően eredményes területe a magyar dialektológiának. Felettébb öröndetes a tény, hogy napjainkban – amikor a nyelvjárások korábban nem tapasztalt mértékű visszaszorulásának, átalakulásának időszakát éljük – sem csökken a lelkesedés a tájszótárírás iránt. Olyannyira nem, hogy a közelmúltban több tájszótárral is tovább gazdagodott a magyar nyelvjárástan. Ezek közül most két olyan sajátos munkáról esik szó, mely – a tudóstarsadalom igényeinek figyelembevételével mellett – főként a nyelvjárások iránt érdeklődő nagyközönségnek készült.

1. Nagy magyar tájszótár. A kötet célja az Előszó szerint: a „regionális tájszótárak megjelenése után eljött a tájszavak újabb rendszerezésének és a magyar nyelvjárási szókincs új leltározásának az ideje. Ezt az összegző feladatot látja el” a Nagy magyar tájszótár (7). A szótár jellegéről és céljáról néhány oldallal később is tájékoztatást kapunk: „tudományos igényességgel egy kötetbe szerkesztett, az érdeklődők széles rétege számára készült forrásjelölő, egynyelvű szótár” (18), más megnevezéssel magyarázó „adattár” (18). A szótár további célja, hogy a „magyar nyelvterület egy-egy részén – főleg idősebbek nyelvén – még napjainkban is használatos szavak – lexikai elemek – lexikona” legyen (18).

A Nagy magyar tájszótár összesen 1001 oldalas, figyelemre méltó kötet. A Tinta Könyvkiadó munkatársai már nagy lexikográfiai tapasztalattal rendelkezve láttak hozzá a kötet elkészítéséhez. A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta. A szótár